

О. В. Ковтонюк

Літологія

ЛІТОЛОГІЯ (від літо... та ...логія) – наука про осади та осадові породи, їхній склад, будову, походження, номенклатуру та закономірності просторового розміщення. Осадами є природні скупчення мінерал. або орган. речовин, сформовані в умовах земної поверхні (на дні водойм або на поверхні суші) унаслідок дії екзогенних процесів, осад. породами – осади, які в умовах верх. частини земної кори пройшли стадію діагенезу й утворили геол. тіло. Предметом дослідж. Л. є сучасні та викопні осади й їхня динаміка, осад. породи і геол. тіла, складені ними, їхнє поширення у земній корі, зв'язок з корис. копалинами та їхня роль в екології. Мета Л. – пізнання осад. порід для вирішення широкого комплексу теор. і практич. питань, що розкривають суть осадонакопичення, осад. породо- та рудоутворення. Як окрема галузь геології Л. виокремилася наприкінці 19 – на поч. 20 ст. із заг. петрографії як результат різноманіт. дослідж., що поєднувалися з вивченням речовин. складу осад. порід і пов'язаних з ними корис. копалин (праці нім. геологів Й. Вальтера, Г. Потоньє, англ. – Г.-К. Сорбі, амер. – Дж. Баррелла, Т.-В. Вогана, укр. – Я. Самойлова, рос. – П. Зем'ятченського, О. Карпінського, О. Павлова). Подальший розвиток і становлення цієї науки пов'язані з роботами франц. ученого Л. Кайє, англ. – Г.-Б. Мільнера, амер. – В.-Г. Твенгофела, В. Крамбейна, Ф.-Дж. Петтіджона, укр. – М. Логвиненка, рос. – М. Швецова, В. Батурина, Л. Пустовалова, М. Страхова, Л. Рухіна. Термін «Л.» уперше використав швед. природознавець 18 ст. К. Лінней для позначення напряму дослідж. мінерал. речовини. У нім. наук. літературі вже наприкінці 19 ст. Л. називали науку про осад. породи. 1932 В. Батурина та 1940 Л. Пустовалов поняття «Л.» використали для назви навч. дисципліни, присвяченої вивченню осад. порід (замість терміна «петрографія осад. порід»). Це дало поштовх до формування в СРСР науки Л. У низці європ. країн і США цю науку називають седиментологією (sedimentology). У структурі Л. розрізняють 3 розділи. Перший присвячений методам дослідж. осад. порід, другий – опису речовин. складу та будови осад. порід різних типів і класів, їхній систематиці та генезису, третій – заг. теорії осад. породоутворення. Л. тісно пов'язана з ін. науками геол. циклу – стратиграфією, палеонтологією, петрографією, мінералогією, історичною геологією, геологією моря, тектонікою тощо. Нині в Україні літолог. дослідж. займаються науковці Укр. геол.-розв. інституту, Інституту геол. наук НАНУ (обидва – Київ), Інституту геотех. механіки НАНУ

(Дніпропетровськ), Інституту геології і геохімії горючих копалин НАНУ (Львів) та ін., низки ВНЗів, зокрема Нац. гірн. університету (Дніпропетровськ), Донец. тех. університету, геол. і геогр. факультетів Дніпроп., Київ., Львів., Одес., Харків. університетів.

Рекомендована література

1. Логвиненко Н. В. Введение в методику исследования осадочных пород. Х., 1957;
2. Мильнер Г. Б. Петрография осадочных пород / Пер. с англ. Москва, 1968. Т. 1. Методы исследования осадочных пород; Т. 2. Руководство петрографии осадочных пород; G. V. Friedman, J. E. Sanders. Principles of Sedimentology. New York, 1986;
3. Безбородов Р. С. Краткий курс литологии. Москва, 1989;
4. Страхов Н. М. Избранные труды. Осадкообразование в современных водоемах. Москва, 1993;
5. R. Selley. Applied Sedimentology. 2000;
6. Япаскурт О. В. Литология: Учеб. Москва, 2008;
7. Іваніна А. В. Седиментологія. Л., 2008;
8. Шнюков Е. Ф., Гожик П. Ф., Митропольский А. Ю. Развитие литологических исследований в Украине // Зб. наук. пр. Інституту геол. наук НАНУ. 2010. Вип. 3;
9. Япаскурт О. В. Основы концепции развития литологических исследований на современном уровне // Там само; Хмелевський В. О., Хмелевська О. В. Літологія: Седиментогенез. Л., 2011;
10. Кузнецов В. Г. Литология vs седиментология – причины несоответствия терминов русскоязычной и англоязычной литературы // Тр. Рос. університета нафти і газу. 2013. № 2(271).

Покликання на статтю:

Літологія / О. В. Ковтонюк // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-55847>. – Останнє поновлення : 1 січ. 2023.

2001-2023 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).